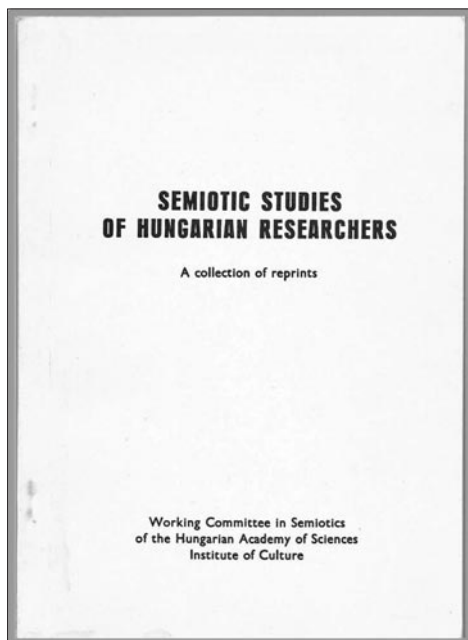

GRÁFIK IMRE

Egy kevéssé ismert szemiotikai tanulmánykötet Józsa Péter szerkesztésében

Immár hetedik alkalommal visszaemlékezve Józsa Péter munkásságára, ez alkalommal egy olyan – még talán a szűkebb szaktudományos körökben is – kevéssé ismert, általa szerkesztett kötetre hívjuk föl a figyelmet, amely méltánytalanul hiányzik mind a szűkebb szakmai, mind a tágabb közéleti diskurzusból.

1979-ben jelent meg a *Semiotic Studies of Hungarian Researchers* című tanulmánykötet a Magyar Művelődési Intézet kiadásában 250, azaz kettőszázötven (!) példányban.¹

1 *Semiotic Studies of Hungarian Researchers*. A collection of reprints. Ed. Péter Józsa. Bp., 1979. 198 p.

Az első magyar kiadású, idegen (angol) nyelven megjelent – meglehetősen szerény küllemű, de annál inkább tartalmas – szemiotikai tanulmánykötet valójában már korábban és részben külföldi szakkiadványokban megjelent tanulmányt közöl, bizonyítva, hogy ezidőtájt a magyarországi szemiotikai kutatások egyrészt tematikailag változatosak, másrészt már nemzetközi szinten is jelen voltak.

Józsa Péter személyes érdeme, hogy – mint az a kötet címlapján is szerepel – a Magyar Tudományos Akadémia Szemiotikai Munkabizottsága égisze alatt, fontosnak ítélte a szemiotikai alapvetésű és szemléletű hazai kutatások dokumentálását – a nemzetközi tudományosság nyelvén, angolul publikált írásokkal – tanulmánykötetbe foglalni.

Tudománytörténeti tény, mint azt Voigt Vilmos a – csak 1990-ben, hivatalosan 1991-ben megalakult – Magyar Szemiotikai Társaság, alapító elnöke többször kinyilatkoztatta, hogy Magyarországon a szemiotikai kutatások mintegy bűvópatakként – s a fennálló ideológiai diktátum mellett egyfajta alternatív szemlélet és módszer megjelenéseként – más tudományterületek, például nyelvészet, irodalom, filozófia, művészettörténet, néprajz stb. körében jelentek meg.

Voltaképp ezt tükrözi a Józsa Péter által válogatott és szerkesztett tanulmánykötet is, amely 1972 és 1977 között – több esetben meglehetősen nehezen elérhető kiadványban – megjelent kilenc tanulmányt tartalmaz öt szerzőtől – alfabetikus sorrendben: Gráfik Imre kettő, Hoppál Mihály kettő,

Józsa Péter egy, Kanyó Zoltán három, Voigt Vilmos egy írását – 198 oldal terjedelemben.

CONTENTS	
Imre GRÁFIK : Property sign examination through entropy analysis /From: Semiotica 14:3 /1975/ 197-221/	5
Imre GRÁFIK : The motion pattern of the courtyard and the house /From: Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae 25:1-2 /1976/ 51-74/	31
Mihály HOPPÁL : Mythology as a system of signs - Semiotic trends in Soviet comparative mythology /From: Slavica - Annales Instituti Philologicae Slavicae Universitatis Debreceniensis de Iudovico Kossuth Nominatae 14 /1976/ 181-195/	55
Mihály HOPPÁL : Semiotic Research in Hungary /From: Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae 22:1-2 /1973/ 204-216/	71
Péter JÓZSA : Mechanisms of social communication of aesthetic values = Mécanismes de la communication sociale des valeurs esthétiques /From: Social Science Information - Information sur les Sciences Sociales 16:2 /1977/ 191-211/	85
Zoltán KANYÓ : To the question of methodology in the science of literature = Zur Frage der Methodologie in der Literaturwissenschaft /From: Weimarer Beiträge - Zeitschrift für Literaturwissenschaft, Ästhetik und Kulturtheorie 18:2 /1972/ 168-187	107
Zoltán KANYÓ : Style and Connotation - Stil und Konnotation /From: LIL - Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik 22 /1976/ 63-77/	127
Zoltán KANYÓ : Criteria of continuability in chains which are bound by conjunctions = Kriterien der Fortsetzbarkeit in monologischen konjunktiv verbundenen Ketten /From: Probleme der Textgrammatik II. Ed. B. Wiesner. Berlin, 1977. Akademie-Verlag, Studia Grammatica 18. 33-72/	143
Vilmos VOIGT : Some problems of narrative structure universals in folklore /From: Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae 21:1-2 /1972/ 57-72/	183

Fölvetődik, fölvetődhet a kérdés vajon miért éppen ezektől a szerzőktől és ezeket a tanulmányokat válogatta be a kötetbe Józsa Péter? A választ természetesen a legilletékesebb, maga a szerkesztő adhatta volna meg, de nem tudom, hogy egyáltalán valaki megkérdezte-e tőle. Ilyenformán csak bizonyos – akár megkérdőjelezhető – föltevéseink lehetnek/vannak:

1. Csak a nemzetközi tudományosság nyelvén (angol), hazai vagy külföldi folyóiratokban, periodikákban megjelent tanulmányok képeztek a válogatás alapját.
2. Az írások tükrözzék a magyar tudományos élet szemiotikai vonatkozású kutatásainak tartalmi sokszínűségét és tematikai változatosságát.

3. A válogatásban nyilván érvényesült a szerkesztő – közismerten – nyitott érdeklődése, sokirányú tájékozódó egyénisége, a jeltudomány hazai megjelenését és kibontakozását alakító szakmai tevékenysége.

4. Vélhetően a fentiek mellett, illetve azokon túl, konzultálhatott a hazai tudományosság jeles és meghatározó személyiségeivel, s figyelembe is vehette javaslataikat.

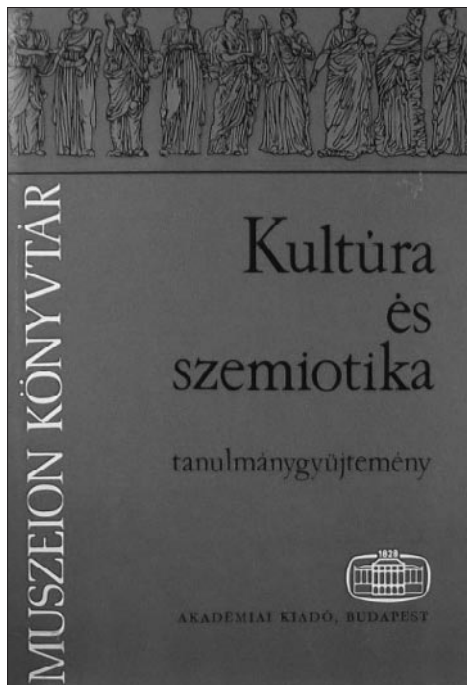
Nem szeretnék abba a hibába esni, hogy túlértékeljem az említett kötetet, hiszen sem Józsa Péter munkásságában, sem a magyar – és nemzetközi – szemiotika történetében nem ez a tanulmánykötet a legkiemelkedőbb teljesítmény, de dokumentatív jellege – megítélésem szerint – nagyobb, mint amennyire a szemiotika – főként fiatalabb korosztálybeli – művelői tartják (ha egyáltalán ismerik).

Így van ez annak ellenére, hogy az első Magyarországon rendezett nemzetközi konferencia anyagát publikáló *Kultúra és szemiotika* című, 1981-ben megjelent kötetben, az első közzétett szakbibliográfiában a Józsa Péter által válogatott és szerkesztett angol nyelvű tanulmánykötet nem található.² Ez ugyan érthető, ugyanis összeállítója, mint írja, áttekintése csak 1976-ig terjed.³ Megjegyezzük, hogy néhány kivétel akad, mert Kanyó Zoltán, Orosz Magdolna, Voigt Vilmos későbbi (1977.) tételei, sőt Józsa Péter 1977. és 1978. évi tétele is szerepel az összeállításban!?

Itt meg kell jegyeznünk, hogy az Akadémiai Kiadó Muszeion Könyvtár sorozatában negyedikként kiadott *Kultúra és sze-*

- 2 Megjegyzem, hogy a kötetben Józsa Péter is szerepel, mégpedig „Az esztétikai élmény emocionális tartalmának szemantikai mezője” című tanulmányával.
- 3 Orosz Magdolna: A magyar szemiotikai kutatások bibliográfiája. In: *Kultúra és szemiotika*. Szerk. Gráfik Imre, Voigt Vilmos. Bp., 1981. 446. p. (Muszeion Könyvtár; 4.)

miotika című kötet 1981. évi megjelenése kissé csalóka.⁴ Mégpedig azért, mert a szerkesztési munkálatok már 1979-ben lezárultak, a kiadásra azonban különböző okok miatt csak évekkel később került sor. Így érthető, hogy az 1979-ben megjelent tételek már nem kerültek bele a magyar szemiotikai kutatásokat elsőként áttekintő és akkor nagyon fontos bibliográfiába.

Később a magyar etnoszemiotikai kutatások összefoglalását – angol nyelven – publikáló Hoppál Mihály 1993-ban meg-

jelent közleményében azonban már szerepel Józsa Péter kötete.⁵

A szakirodalomban körültekintően tájékozódó kutatók azonban már korábban fölfedezhették a Józsa Péter szerkesztette kötetben olvasható, ismételt publikációként, reprintként közölt tanulmányokat, s voltak is, akik azok eredeti megjelenésére hivatkoztak.

Ilyenformán maguk a Józsa Péter által szerkesztett reprint kötetbe fölvevett tanulmányok tehát a szűkebb szakmai körökben ismertek voltak, de a tudománytörténeti tény mégis megköveteli, hogy e tekintetben is elismeréssel emlékezzünk Józsa Péter munkásságára.

Annál is inkább, mert megkíséreltem nyomon követni a kötetben három tanulmányal is szereplő Kanyó Zoltán írásainak további változatait, későbbi „sorsát”, de nem jártam sikerrel. Így – minden mentegőzés nélkül – engedjessék meg néhány személyes vonatkozású reflexió Józsa Péter válogatásával, pontosabban az általa tőlem közölt tanulmányokkal kapcsolatban.

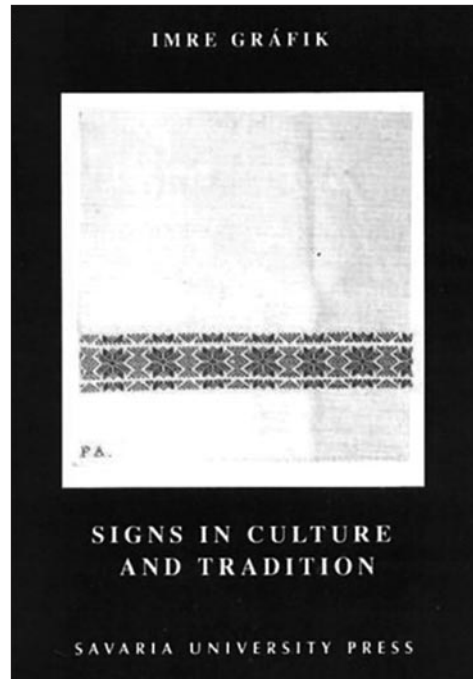
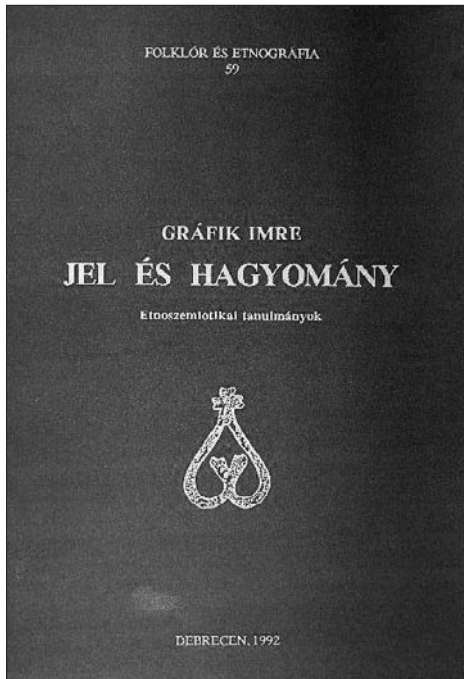
1. Amikor lehetőségem nyílt önálló magyar nyelvű szemiotikai tanulmánykötetet összeállítanom, természetesen abban szerepelt a Józsa Péter válogatásában megjelent két alapvető tanulmányom magyar nyelvű változata.⁶

2. A fentieket követően, szinte törvényszerű volt, hogy amikor abba a szerencsés helyzetbe kerültem, hogy önálló és angol nyelvű szemiotikai tanulmánykötetet publikálhattam, értelemszerűen szerepel

4 Megemlítem, hogy korábban a Muszeion sorozatban másodikként a hazai szemiotikai kutatások olyan jelentős kötete jelent meg, mint a Jel és közösség. Szemiotikai tanulmánygyűjtemény. Szerk. Voigt Vilmos, Szépe György, Szerdahelyi István. Bp., 1975. 234 p. (Muszeion Könyvtár; 2.) Benne első közlésként magyar nyelven Gráfik Imre: A családon belüli tulajdonjелеk. 67–81. p.

5 Hoppál, Mihály: Ethnosemiotic Research in Hungary. = Hungarian Studies, 1993. no. 1. 75. p.: JÓZSA Péter 1979b *Semiotic Studies of Hungarian Researchers*. (A Collection of Reprints) Budapest: Institute for Culture.

6 Gráfik Imre: Jel és hagyomány. Etnoszemiotikai tanulmányok. Debrecen, 1992. 71–90., 145–163. p. (Folklor és Etnográfia; 59.)

benne a Józsa Péter válogatásában megjelent két alapvető tanulmányom.⁷

3. Mindkét kötet – mint az a recenziók igazolják – jó fogadtatásra talált az itthoni és a külföldi tudományosság körében.⁸

Jel és hagyomány „Tíz tanulmányt közölt néprajzi kiadványunk központi jelentőségű sorozata. Ezek elé illesztette a szerző bevezetőnek szánt írását a népi kultúra jelekkel való közléseinek osztályozásáról. A dolgozatok két évtizedet ölelnek fel: zömmel már a hetvenes években készültek, amikor Magyarországon a szemiotika fénykora volt. Másokkal ellentétben azonban Gráfik Imre nem hagyta abba, nem is felejtette el korábbi kutatásait: legújabb írásai

folytatják az általa kialakított módszerű kutatást. ...

Amint köztudott, **a jelek életével foglalkozó tudomány, a szemiotika nálunk igazában csak a 60-as évek végén terjedt el, egy kissé a hivatalos „társadalomtörténeti” kutatási módszerekkel szemben, azok „szabad” alternatívájaként.** Külföldön irodalmárok, nyelvészek, filozófusok vették át az új gondolatokat, majd a szemiotikai kutatások irányítását. Nálunk, Magyarországon – szinte társtalan módon – a néprajztudomány és a népi kultúra művelődéstörténeti vizsgálata keretében fogalmazódtak meg ezek a gondolatok. Azóta is tart e téren a magyar etnoszemiotika világszerepe. Mindig leírjuk (olykor mások is), hogy két évtizede nálunk nem is egy, hanem két felfogásban is megfogalmazódott az „etnoszemiotika” koncepciója. Eszerint minden olyan jelensége a népi kultúrának, amely jel-

7 Gráfik Imre: Signs in Culture and Tradition. Szombathely, 1998. 53–80., 111–135. p.

8 <http://grafik.hupont.hu/26/bibliografia> (Megtekintve: 2021. július 25.)

ként működik – másrészt mindazok a bárhol kialakult jelek, amelyek a népi kultúra körébe eljutnak –, mindezek vizsgálata adja egy igen tágran értelmezett „néprajzi jeltudomány vagy jeltudományi néprajz” (etnoszemiotika) felségterületét. Gráfik ezt a megoldást követi, és úgy véli, a népi kultúrában mondjuk minden tárgy jelként funkcionál. Igaza van. Nemcsak a népművészet mindenki által csodált, áttételes jelentésű »motívumai«, hanem a lakberendezés egésze, a viselet egésze értelmezhető így.” (Kiemelés tőlem – Gr. I.)⁹

Signs in Culture and Tradition „Imre Grafik’s work has received attention outside of Hungary, as many of his studies have been translated into English. However, this collection of English translations of a selection of his essays has not yet become widely known to English-speaking semiotics and mark studies specialists. Though the specific attention to Hungarian folk culture would at first seem to suggest a narrow focus, Grafik’s many insights can be broadly and more generally applied to folk culture and its traditional manifestations wherever they are found.”¹⁰

4. Talán a legnagyobb elismerést az jelenti, hogy egyik tanulmányom bekerült abba a tanulmánykötetbe,¹¹ amely az utóbbi évek nemzetközi szemiotikai kutatásainak reprezentatív válogatása, s ily módon – mint arra a bevezetőben a kötet szerkesztői utalnak – mintegy képviseli a magyar jeltudományi kutatásokat is.

9 Voigt Vilmos: Gráfik Imre: Jel és hagyomány. Etnoszemiotikai tanulmányok. = Életünk, 1992. 7. sz. 775. p.

10 <http://markstudies.org/2010/06/12/publication-signs-in-culture-and-tradition/> (Megtétekintve: 2011. július 5.)

11 *Gráfik, Imre*: Property Sign examination through entropy analysis. In: *Traditional Marking Systems. A Preliminary Survey*. Eds. Joám Evans Pim, Sergey A. Yatsenko, Oliver T. Perrin. London, 2010. 61–80. p.

Zárásként, jelen korreferátumom kapcsán fölidézem a Magyar Szemiotikai Társaság alapító elnökének, Voigt Vilmosnak a 2009. évi rendes közgyűlésen elhangzott szavait: „Évekkel ezelőtt szóba került egy magyar szemiotikai bibliográfia elkészítésének terve. Ebből azonban mindezeidig nem lett semmi. Mielőbb hozzá kellene kezdeni ehhez, hiszen egyrészt a jól ismert művek e bibliográfiában végre könnyen megkereshetők lennének – másrészt nem igen ismert publikációk nyomára is bukkanhatnánk. Egyszóval: lépünk kellene!”¹²

12 http://www.szemiotika.hu/feltoltes/2010/02/Szem-Taj_2010-1.pdf (Megtétekintve: 2021. július 25.) 4. p.